

3. Безпека умов праці та травматизм на виробництві. Економічна доповідь. Головне управління статистики у Чернівецькій області. – Чернівці. 2005, 2006, 2007, 2008, 2009.
4. Гогіашвілі Г. Г. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами / Гогіашвілі Г. Г., Карчевські С. Т., Лапін В. М. – К. : Знання, 2007.
5. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері промислової безпеки та охорони праці і визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 р. № 413.
6. Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері промислової безпеки та охорони праці і визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) : Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 р. № 413.
7. Бегун В. Ризик-орієнтований підхід та страхова справа / В Бегун, Є. Буравльов // Надзвичайна ситуація. – 2010.

Рецензенти:

Нікіфоров П.О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Сус Т.Й. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.

УДК 338.054.23

ББК 65.05

Василюк М.М., Григорів О.О., Василюк В.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ МАТЕРІАЛЬНИХ ВИТРАТ І
ЗАСТОСУВАННЯ ЕКСПЕРТНИХ СИСТЕМ**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України,
кафедра обліку і аудиту,
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: (0342) 596003

Анотація. У статті визначено методичні аспекти формування витрат в умовах ринкових відносин, а також переваги застосування експертних систем в аудиті. Запропоновані заходи щодо вдосконалення методики аудиту витрат і запровадження експертних систем створюють необхідні умови для оперативного управління витратами, їх економії.

Ключові слова: методична модель аудиту матеріальних витрат, експертні системи, система методичних прийомів, комп'ютеризація аудиту, аудиторські процедури, управління витратами, ефективність аудиту, матеріальні витрати.

Annotation. In the article certainly methodical aspects of forming of charges in the conditions of market relations, and also advantage of application of consulting models, in an audit. The offered measures, in relation to perfection of method of audit of charges there is introduction of consulting models, will create necessary terms for an operative management, their economy, charges, what vstanovlyut'sya present backlogs of production are in the process of, zapobigает'sya the inefficient use of financial, labour and financial resources.

Key words: methodical model of audit of financial charges, consulting models, system of methodical receptions, computerization of audit, public accountant procedures, management, efficiency of audit, financial charges, charges.

Вступ. Практика господарювання на українських промислових підприємствах свідчить, що витрати нині є суто об'єктом обліку, тоді як ринкові умови вимагають обов'язкового розгляду їх як об'єкта управління. Оптимізація рівня виробничих витрат

повинна розглядатись як основа їхнього успішного функціонування, яка буде здатна забезпечити, по-перше, рентабельність і прибутковість виробництва, по-друге, високу конкурентоспроможність продукції, що виробляється.

Аудит витрат виробництва є надзвичайно важливим у сучасних умовах, адже величина витрат має прямий вплив на формування ціни готової продукції. Зменшення витрат призводить до зниження собівартості продукції, а отже, до зростання доходів підприємства. Отже, під час проведення аудиторської перевірки витратам слід приділяти максимальну увагу.

Проведений аналіз літературних джерел свідчить, що значний вклад у розробку методики аудиту витрат і формування експертних систем внесли І.М. Білоусова, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, М.Г. Чумаченко, С.В. Іваненко та інші. Однак напрями вдосконалення витрат окремих галузей мають потребу в подальшому дослідженні та вдосконаленні.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження та визначення принципів організації ведення обліку для ефективного управління витратами, оскільки зазначена проблематика залишається все ще поза увагою вчених-економістів. Крім цього, завданням аудиту витрат господарської діяльності підприємства є дослідження виробничої діяльності підприємства з метою її впорядкування і виявлення резервів для збільшення випуску продукції, покращення її якості та зниження собівартості продукції, а також підтвердження відображених в обліку витрат за звітний період. Із цією метою також доцільно застосовувати експертні системи в аудиторському контролі.

Результати. Ефективність аудиту багато в чому залежить від організації внутрішнього аудиту, технологічних процесів виробництва, якості випущеної продукції, нормування обліку витрат сировини й матеріалів, що використовуються для випуску продукції. Вивчаються питання виконання завдань з випуску продукції, зниження собівартості продукції (робіт, послуг), випуску продукції, а також дотримання кошторисів витрат на виробництво. Звертають увагу на достовірність звітності підприємства щодо витрат і собівартості продукції.

Виконання договорів і замовлень із випуску продукції має важливе значення для оцінки його господарської діяльності. Показники виконання завдань виробництва продукції залежать від ряду конкретних умов роботи підприємства.

На практиці часто допускаються такі порушення: завищення сум витрат на відрадження, завищення або зниження фонду оплати праці, неправильне включення транспортних витрат, нарахування амортизації, віднесення до витрат сум погашення одержаних позик та інші.

Основними документами й матеріалами, за якими аналізується, вивчається виконання завдань, є документи, що містять показники виробничого циклу, звітні матеріали, які фіксують виконання завдань (дані статистичного, оперативного й бухгалтерського обліку), документи інвентаризації незавершеного виробництва, протоколи виробничих зборів, нарад, які дозволяють ретельно вивчити господарську діяльність підприємства.

Під час аудиту витрат виробництва застосовується система методичних прийомів як сукупності способів вивчення законності й ефективності дій підприємства для оцінки доцільності правильності здійснення витрат на виробництво. Ця система методичних прийомів передбачає:

- у разі здійснення фактичного контролю – інвентаризацію, обстеження, спостереження, лабораторні аналізи, експертизи (експертні оцінки), контрольні вимірювання виконаних робіт;
- при проведенні документального контролю – аналогію, моделювання, зустрічну перевірку документів, логічне осмислення операцій, спосіб зворотного рахунку,

експертизи документів, балансовий метод, статистичні методи, економіко-математичні й евристичні методи, логічну перевірку достовірності машинограм, прийоми економічного аналізу, програмного контролю введеної в ЕОМ інформації, запитного режиму та дублювання.

Процес аудиту витрат за схемою первинний документ – зведений документ – реєстр бухгалтерського обліку – Головна книга – фінансова звітність ґрунтується на правильному визначенні об’єктів, джерел інформації, методичних прийомів аудиту та методичних прийомів узагальнення і реалізації його результатів. При цьому особливої уваги заслуговує конкретизація кожного з названих елементів моделі аудиту за окремими об’єктами.

Методична модель аудиту матеріальних витрат передбачає такі об’єкти аудиту:

• порядок визначення фактичної собівартості й застосування облікових цін на матеріали (виробничі запаси) підприємства;

- фактичну наявність матеріалів;
- витрачання матеріалів на виробництво;
- списання матеріалів на виробництво відповідно до норм їх витрачання;
- порядок здійснення переоцінки матеріалів (виробничих запасів) підприємства та відображення їх залишків у фінансовій звітності підприємства відповідно до П(С)БО 9 “Запаси”.

Управління господарською одиницею, яка являє собою відкриту систему, складна й відповідальна робота, що повинна пов’язувати воедино її мету, внутрішні ресурси й зовнішнє середовище, тобто має системний характер.

Комп’ютеризація дала початок виникненню експертних систем в аудиті. Експертні системи в аудиті – комп’ютерні програми, включаючи оригінальну техніку програмування для забезпечення обробки аудиторської інформації користувачем (аудитором). Експертна система в аудиті вирішує одне з таких завдань: оцінку ситуації; прогнозування; видачу інструкцій; контроль і спостереження; планування.

На основі вивчення економічних наукових видань можна зробити висновок, що при проведенні аудиту використовують такі категорії експертних систем (табл.1).

Значна частина аудиторських перевірок концентрує увагу на виявленні фінансових порушень у результаті обробки даних в експертній системі. Аудитор може передбачити результат і порівняти його з інформацією, що видається експертною системою.

Таблиця 1

Категорії експертних систем

<i>Категорії</i>	<i>Вирішувана проблема</i>	<i>Приклад</i>
<i>Інтерпретація</i>	Оцінка ситуації, що виділяється із сукупності даних	Основні економічні показники
<i>Прогнозування</i>	Прогнозування можливих наслідків при заданих ситуаціях	Віддача від інвестицій при заданому рівні купівлі-продажу
<i>Оцінка ситуації</i>	Оцінка рівня відхилення функціонування системи від очікуваного	Система оцінки ризику в аудиті
<i>Проектування</i>	Виявлення об’єктів при обмеженні	Перевірка проектування в аудиті
<i>Планування</i>	Проектування дій	Перевірка планування в аудиті ресурсів виробництва
<i>Спостереження</i>	Порівняння даних спостереження з метою прогнозування можливих порушень	Прогноз зміни валютних курсів, контроль за операціями в аудиті

Виявлення	Виявлення допустимого рівня відхилення порушень	Мета допоміжних засобів в аудиті
Усунення	Установлення плану для передбачуваного рівня відхилень	Послідовність застосування засобів проектування
Видача інструкцій	Проектування. Виявлення й усунення недоліків	Підготовка на комп'ютерній основі
Контроль	Спостереження за динамікою розвитку системи	Комунікації і контроль

Висновки. Важливим моментом є визначення критеріїв розподілу накладних витрат і розробки відповідних методичних підходів, які дали б можливість справедливого й об'єктивного розподілу витрат не тільки між окремими видами продукції, що виробляється, а й окремими підрозділами, і навіть окремими виконавцями.

На основі проведених досліджень вважаємо, що при використанні експертних систем під час проведення аудиту можна: забезпечити досягнення мети; використання аудитором експертних систем можливе як у випадку ведення бухгалтерського обліку економічним суб'єктом вручну, так і при використанні засобів автоматизації бухгалтерського обліку (персональних комп'ютерів). При веденні бухгалтерського обліку економічним суб'єктом вручну аудитор повинен вирішити проблему наявності програмного забезпечення для аналізу бази даних бухгалтерських записів щодо всіх урахованих господарських операцій чи загальних записів бухгалтерських реєстрів. У разі, коли в економічного суб'єкта весь бухгалтерський облік чи окремі його ділянки автоматизовані, наявність у розпорядженні аудитора бази облікових даних економічного суб'єкта дозволяє використовувати для його аналізу ефективні методи сучасних інформаційних технологій; основний напрям використання експертних систем при аудиті – організація аудиту як послідовності виконуваних аудиторських процедур з метою підвищення його ефективності при взаємодії людини з комп'ютером; постійно вести роботу з освоєння нових інформаційних технологій автоматизації аудиторської діяльності.

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : підруч. для студ. спец. "Облік і аудит" вищ. навч. закл. / Ф. Ф. Бутинець. – 3-тє вид., доп. і пер. – Житомир : ПП "Рута", 2008. – 480 с.
2. Врублевский Н. Д. Управленческий учет издержек производства: теория и практика / Н. Д. Врублевский. – М., 2007. – С. 14.
3. Івахненко С. В. Класифікація програмного забезпечення обліку і контролю / С. В. Івахненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 7. – С. 55–65.
4. Кміть В. М. Організація управління накладними витратами на промислових підприємствах / В. М. Кміть // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 71–77.
5. Назарчук Т. В. Аналіз зарубіжних та вітчизняних методів розподілу непрямих витрат у формуванні собівартості продукції / Т. В. Назарчук // Вісник ТУП. – 2004. – № 3. – С. 109–195.
6. Онищенко С. Бюджетування в системі фінансового управління підприємством / С. Онищенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 6.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Гнатюк Т.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.